Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ṿinṭer

Brenner, Yôsēf Ḥayyîm
ברנר, יוסף חיים

Ṿarshe, 1936

אי.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8203

Visual Library

י״א.

יאָ, מיין פארגאנגענהייט איז אַ פינסטערע, אומגליקלעכע און שפּלדיקע פארגאנגענהייט, ווייל זי איז מיינע, אַ פארגאנגענהייט פון אזא מענטש, ווי איך; אָבער אין אַ געוויסער מאָס בין אויך איך דאך א י ך, ווייל איך האב אזא פארגאנגענהייט, אַ פארגאנגענהייט פון קליינלעכקייט, אַ פינסטערע, אומגליקלעכע און שפּלדיקע פארגאנגענהייט.

איצט בין איך בעל־כרחו אומגליקלעך, ווייל איך ט ר אַ כ ט, און דאס טראַכטן ברענגט צו דער צעשטערונג פון די אילוזיעס — און עס נעמט צ ו דעם טעם פון לעבן. פון אייביק אָן האט דאס לעבן פיינט די דערקענטניש און דאס פילאָזאָפירן, ווייל די ביידע זאכן זענען זיינע געפערלעכסטע פיינט, זיינע שרעקלעכסטע קאָנקורענטן. די תקיפים פון אונזער וועלט, די רייטערס און די פירערס פון איין זייט, און די עם־האַרצים, די וויבער און די המונישע אַבער־גלויבנס פון דער צווייטער זייט, האָבן תמיד און אייביק פיינט די פילאָזאפען און די וואוילגעלערנטע, און דאס איז נישט אָן אַ גרונט. דער מענטש וויל ל ע ב ן, און ווען ער פילט, אז ער איז אָפּהענגיק פון עפּעס, וואס געפינט זיך מחוץ פון אים, פון אן אנדער רוח, וואס טוט אלץ, ווי ס׳געפעלט אים, — ציטערט ער, דער מענטש, און פלאטערט, ער בעט זיך, ער ווארפט זיך צו די פיס, ער זוכט רעטונג און הילף, און ער גלויבט, אז ער געפינט עס. נידער, דעריבער, מיט די געטער־פארלייקענער! אָט איז סאָקראטעס — גיט אים אויסצוטרינקען א בעכער גיפט...

אָבער איך פאַרפילאָזאָפיר מיך פאַרבייגייענדיק – גענוג ! – מיט וואָס האָב איך אָנגעהויבן ? יאָ, דערמיט, וואס איך בין אומגליקלעך !..

אן אומגליקלעכער. אלץ פאַרשאפט מיר ווייטיק און אלץ איז מיר שווער. ס׳איז מיר שווער אפילו צו אנטרינען פונם פאלש און פונם אויספיינען זיך. מיין אויספיינען זיך נעמט אָן אַן אייגנארטיקע פאָרם און עס פאַרקערפערט זיך אויף אַ קאָמישן און משוגנהדיקן אופן. —

ווען איך רעד מיט עמיצן אָדער איך קום ערגעץ אין אַ ניי אָרט — זע איך אויס דאַן מיט אלע מיינע רייד און באוועגונגען, און אפילו מיטן ריר פון מיינע ליפן און מיטן קלאנג פון מיין שטימע, ווי איינער, וואס זאָגט : „קוקט נישט אויף דעם, וואס איך בין אזוי און אזוי... בעסער, זאלסט ענדערן דיין מיינונג וועגן מיר“...

און דאס איז אַ רעזולטאַט פון מיין פארגאנגענהייט, אַ פּראָדוקט פון מיין תמידיקן געפינען זיך אין אַ אומנאָרמאַלער לאַגע, צווישן פרעמדע מענטשן, אָפּהענגיק פון אַנדערע, נעבעכדיק און לחלוטין נישט אָנגעזען...

תמיד... יאָ אין אַ אומנאָרמאַלער לאַגע האב איך זיך געפונען נישט בלויז אין די צייטן פון מיין זיצן אין קלויז, נאר, און זיכער נאך אין אַ סך אַ גרעסערער מאָס, אויך אין דער תקופה פון „מיין אַרויסגיין אויף דער ברייטער וועלט“, ווען מיין אויסערלעכע שאָלעכץ — מיין באַשיצער האב איך נאך אויך נישט געהאַט...

נישט קיין געפילן פון אַ זיגערישן העלד זענען געווען מיינע געפילן, בעת איך האב מיך אומגעקערט פון דער־דאזיקער הארץ·מלחמה מיינער, וועלכע האט געדויערט עטלעכע יאר. איך האב מיר אויסגעזען אין מיינע אויגן שפלדיקער פון אלע מענטשן, וואס אויף דער ערד. איך פלעג אַראפּלאזן די אויגן און פלעג דערשפירן אַ הארצקלעמעניש, ווען עמיצער פלעגט מיך באַטראכטן. כ׳האב, אמת, געוואוסט, אז איך פאַרמאג גוטע פעאיקייטן. אבער וואס בין איך ? אַן אבסאלוטער

גייכטיקער ארימאַן. פונם גאַנצן פאַרמעגן, וואס איך האב צונויפגעקליבן פון מיין קינדהייט מיט אַסך מי און מאַטערניש, איז גארנישט פאַרבליבן. ווי אַ קינד, וואס איז ערשט געבוירן געווארן, בין איך ביי מיין אכצנטן לעבנסיאר!

מיט אויסטערלישע אויגן האב איך געקוקט אויף יעדערן, וואס האט געהאט וויסן. אַ מאדנע באַציאונג איז געוועזן ביי מיר צו יעדן געלערנטן, צו יעדן משכּיל. וואס בין איך אַנטקעגן אים? איך, וואס איך קען נישט לייענען רוסיש!

אבער מיינע געפילן זענען קיינמאל נישט געוועזן פון איין קאָליר: צוזאַמען מיט דער אנערקענונג פון מיין שפלדיקייט און מיין נישטיקייט, צוזאַמען מיט דעם טיפן און אייגנאַרטיקן טרויער, וואס האט אין מיר דאַן אַ נעסט געפונען, האבן מיינע אויגן געקוקט אין דער צוקונפט אַריין, האב איך געפילט אין מיר כּוח און קראַפט זי צו דעראָבערן. איך פלעג מיך אויך זייער פרייען אויף די רעליגיעזע קייטן, וועלכע זענען פון מיין גייסט אַראָפּגענומען געוואָרן, אויף דער פרייהייט און אומגעצוימטקייט, וואס איך האב איצט געהאט, אויפן יאָך, פון וועלכן איך בין פטור געוואָרן. צו פירן זיך אַבסאלוט פריי, נישט צו גלויבן אין נאַרישקייטן, — דאס איז פאַר מיר געוועזן אַ רעליגיע — אַ פאזיטיווע און אנגענעמע גלייכציייטיק. די פוסטקייט, וואס עס האט נאך זיך איבערגעלאזט אין האַרצן די אפלייקענונג, האט זיך נאך דאַמאלס נישט געהאַט אַנטפּלעקט אין אירע אלע שרעקלעכקייטן. די גאַנצע גרויליכקייט פון אַ לעבן אָן אַ גאט האב איך נאך דאַמאלס נישט געשפּירט, און אפילו דאס אָרט, וואס איז ביי מיר פוסט געווארן און האט זיך צוזאַמענגעקוועטשט פון ווייטיק, האט געגאַרט צו דעם נייעם, עס זאל אנקומען און עס אויספילן...

אינם שינוי, וואס איז פאָרגעקומען אין מיין לעבן, אין מיין איינזאַמקייט, אין מיין האַלב-הונגערן האב איך געשפּירט עפּעס אַ נשמה-שטרעבן, עפּעס אַ דערנענטערן זיך צום אידעאַל, עפּעס אַ דערהויבענע פּאָעזיע. און אז איך פלעג רעדן מיט

עמיצן וועגן מיר — דאפ האב איך דאמאלס זייער ליב געהאט — איז דער טאן פון מיינע רייד געווען אַ שטורמישער, אַ כעסדיקער און אפט כמעט אַ רעזיגנירנדיקער (פארשטייט זיך, טיף אין האַרצן...) אבער ער האט זיך אין קיין פאַל נישט געקלאגט, כאטש עס האבן מיר דאן געפעלט סיי אַ דירה, סיי ברויט, סיי אַ לערער...

אַ גאנצן טאג פלעג איך ארומבלאנדזשען איבער די קלויזן, — רשות-הרבים׳ס, וואס זענען געווען אפן אויך פאַר מיר. אין דידאזיקע ערטער פלעג איך באַקעגענען אַ סך פון מיינסגלייכן, די „לאַמאַנאסאווס" פון אונזער גאַס: עטלעכע פון זיי זענען געווען מיינע חברים אין אַלטן בית-מדרש, וועלכע האבן אים פאַרלאזט פאַר מיר, אלע זענען זיי געווען אנגעטאן אפגעריסן און זייער אויסזען איז געווען קרענקלעך פון לאַנגדויערנדיקן הונגער. צו מיר פלעגן זיי זיך באַציען ווי צו אַ ברודער אין ליידן און ווי צו אַ געזערלעכן קאָנקורענט גלייכצייטיק. און איך כלעג זיי זייער שטאַרק מקנא זיין: די דזשעקס פון זייערע היטלען זענען געווען גלאַנציקע, ווי די דזשעקס פון די רוסישע היטלען, און דאס האט ביי זיי האַלבוועגס צוגענומען דעם געזיכט-אויסדרוק פון באַנק-קוועטשערס, בעת איך בין נאך ביי אלעמען געווען פאַרעכנט פאַר אַ פשוטן ישיבה-בחור, וואס סהאט מיר פאַרשאפט אַ פולשטענדיקע גייסטיקע דערשלאגנקייט. איך האב אויך מקנא געווען דעם צעקאַליעטשעטן רוסיש, וואס זיי רעדן, און כאטש זייער ספעציעלע באַמיאונג צו רע׳ן אויף דערדאזיקער שפראך, צוזאַמען מיט די גרייזן, וועלכע איך פלעג אפילו אפט באמערקן, פלעגן מיך שטארק שאקירן, פונדעסטוועגן — איך האב דאך גאר קיין שפראך נישט, און אפילו רעדן אזוי ווי זיי קען איך דאך נישט! און זיי רעדן פארט וועגן עפעס אַ גאָנטשאראוו און וועגן אַ גאגאל, וואָס זיי האָבן געלייענט. אויך איך האב, אמת, געלייענט, איידער כ׳האָב מיך נאך אויסגעלערנט גוט רוסיש צו לייענען,

טורגעניעווס ראָמאַן „עלטערן און קינדער“ אין אָריגינאַל; אָבער, ערשטנס, האָב איך דאָרט קיין סך נישט פאַרשטאַנען, וואָס עס האָט מיר נישט געשטערט צו רעדן וועגן אים צווישן דידאָזיקע חברים, און צווייטנס, פלעג איך אַרויסזאָגן דעם נאָמען טורגעניעוו אַליין מיט אַ מין מאָדנע „יידישער“ אַקצענטירונג, אַז די הערער פלעגן זיך נישט קענען איינהאַלטן פון געלעכטער. און שוין אָפּגערעדט דערפון, אַז די איבעריקע רייד פון מיינע חברים: שאַרפע אַריטמעטישע אויפגאַבן, שווערע „ברוכצאָלן“, אויסגעצייכנטע כּללים פון דער גראַמאַטיק, אַ בקיאות אין געאָגראַפיע און לאַטיינישע ווערטער — דאָס אַלץ איז פאַר מיר געווען ווי אַ פאַרזיגלט בוך. סאיז געווען, סאיז געווען וואָס מקנא צו זיין!..

דידאָזיקע גליקלעכע האָבן אויך געהאַט עטלעכע לעקציעס, אַ פאַרדינסט פון אַ פיר-פינף רובל אַ חודש, בעת ביי מיר איז שוין גאָרנישט געבליבן אַ חוץ מיינע עטלעכע גילדן, און עובדיהס פראַגע, וואָס ער האָט מיך געפרעגט, ווען מיר זענען נאָך געווען און אונזער געבורטשטאָט, איז געשטאַנען אויף דער טאָג-אָרדנונג.

איך ווייס נישט, ווי וואָלטן געווען די געפילן פון אַ ראָמאַנטישן העלד אין אַזאַ לאַגע, — איך בין מיד געוואָרן, אַז סזענען אַדורך עטלעכע חדשים נישט-דערעסנדיק און נישט-דערשלאָפנדיק...

נישט וואָס איך האָב חרטה געהאַט אויף עפּעס — דאָס איז געווען אוממעגלעך לויט דער נאַטור פון די געשעענישן; נאָר איך האָב פאַרלוירן מיין אַנטשלאָסנקייט. די צייט גייט פאַרביי. קיין לערער האָב איך נישט. אין מיין זעלבסטלערנען זע איך נישט קיין דערפאָלג. כ'ביז הילפלאָז. פונוואַנען זשע וועט קומען מיין הילף?

ס איז מיר געווען ביטער.

און מיין פאָטער האָט נישט אויפגעהערט צו פאַרביטערן מיין לעבן מיט זיינע בריוו. פאַרוואָס בין איך אַזוי גיך אַוועק-

געפֿאָרן פֿונדערהיים? באַלד נאָך מיין אָפּפֿאָרן, חול־המועד, האָט ער באַקומען אַ בריוו פֿון איינעם פֿון זיינע גוטע פֿריינט, אַ מלמד אַ שכן פֿון ק"ק ס. און יענער בריוו, וועלכער איז געשריבן מיט אַ שינוי, מיט קרומע אותיות פֿון אויבן: „קרן תולדה דרגל" (דאס הייסט: „קרן", וואס דער בריוו איז אָנגעהויבן פֿון ווינקל פּאַפּיר, איז צוליבן „רגל", צוליבן יום-טוב), איז געלעגן אינם קאָנווערט פֿון מיין טאַטנס, זאָל לעבן, בריוו, „כּדי מיר צו שטעכן די אויגן". —

און דאס שטייט אין יענעם בריוו:

„נאָכדעם, ווי איך פֿרעג מיך נאָך אויף דיין טייער געזונט, ווי ס'פּאַסט פֿאַר גוטע פֿריינט, קום איך מיטן דאָזיקן שרייבן, היות ווי איך האָב געטון טאָן הערן און מיינע אינפֿ ווייניקייטן האָבן זיך נעפֿרייט צום טייערן נאָמען, ווי טייערער בוימעל פֿון דיין זון, דעם בכור, דעם מופֿלג און דעם חריף מהור"ר ירמיה, זיין ליכט זאָל העל שיינען, אַז זיין נשמה גלוסט צו תורה און אַז ער וואָגלט אין די ערטער פֿון די אויסגעצייכנטע טויערן צום לערנען, האָב איך געזאָגט, זאָל ער זיין געבענטשט און געבענטשט, זאָל אים גאָט געבן כּוח, און איך האָב טאַקי געזאָגט צו מיין האַרץ, ס'איז נישט גוט פֿאַר אַ מענטש צו זיין אַליין, תלמידי־חכמים דאַרפֿן שטאַרקונג, און ס'איז באַקאַנט דער נאָמען פֿונם באַרימטן גביר דעם האַר מורנו ר' פּינחס, זאָל לאַנג לעבן, און זיין פֿאַמיליע־נאָמען האַנדעלשטיין איז באַוואוסט אין אונזער מחנה, אַ גרויסער יחכן און אַ מפֿורסם אין עשירות, תורה און גדולה צוזאַמען, און ער האָט אַ בת־יחידה אַ געלויבטע מיט אַלע מעלות, וואָס אונזערע חכמים האָבן אויסגערעכנט, אַ שיין געשטאַלט און אַ שיין אויסזען א. א. וו. און זי איז אַלט ביי זיבעצן, ווי ס'טרעפֿט אָן דאס וואָרט טו"ב, און לויט דער עצה פֿונם רבין וויל מען זי חתונה־מאַכן, האָב איך דעריבער צו מיר געזאָגט, אויב ביי גאָט איז רעכטפֿאַרטיק די זאַך א. א. וו. און דיר איז דאָך אָפֿן און באַוואוסט, אַז נישט קיין שדכן

און נישט קיין זון פון אַ שרכן בין איך און נאָר פון דיר ו עגן האָט מיין האַרץ געוואָלט טאָן אַ גוטע זאַך, דאס איבע־ריקע פאַרשטייסטו שוין״.

און צוזמבעסטן האט דער טאטע מיינער געפונען א גוטע געלעגנהייט אויף מיר אנצופאלן א־ן מיך צו שטראפן, חלמאי איך ברענג אום מיט די אייגענע הענט ממש אזא גרויס גליק.— דאס וועט א וודאי אריינפאלן צו עובדיהן, — לייענענדיק דעם „עיקר שכחתי״ פונם בריוו:

„איך האב מיר געטראכט, איך דארף נאך וויסן דאס, וואס די שלעכטע לייט רעדן אויף אים שלעכטס און זיי האבן ארויסגעלאזט א שם־רע אויף דיין זון דעם מופלג, זאל לעבן, אז, — ס׳זאל אזוינס גארנישט טרעפן ביי יידן און חלילה זאל עס זיין ביי קינדער, וואס מיר האבן א חזקה, אז זיי דארף זיין געראטן אין די טאטעס א. א. וו. — ס׳איז באפאלן דיין זון דעם מופלג. זאל לעבן, דער אומגליק פון יוסי־ף דעת יוסיף מכאוב, וואס מער וויסן, אלץ ער־גער א. אַ. וו. און ווייל איך האב ליב צורעדן בקיצור, האב איך מקצר געווען א. א. וו. און דער עיקר, אז זיי האבן אַ שטארצן נוצן פון דערדאָזיקער לשון-הרע, ווייל צו־זאמען מיט דיין זון גיי־ט אויף אין איין רער דער זון פונם רב פון דיין שטאָט א. א. וו. בכן טו איך דיך טאָן וואָרענען מיט אַ גרויס וואַרנונג און באַוואָרעניש, אז דו זאָלסט נישט שווייגן און נישט פארזוימען ענטפערן מיר מכוח דער זאַך תיכף ומיד און זאלסט חלילה נישט עובר זיין אויף דער עבירה פון בל־תאחר, פון פארשפעטיקן, ווייל עס גייט דיר אין לעבן, און דער אויבערשטער, וואס זיצט אין פארבאָרגנקייט״.

און דער אויבערשטער וואס זיצט אין פאַרבאָרגענקייט, האט זיך אויף מיר מרחם געווען דאָרט, וואו איך האב זיך געפונען און ר׳האט מיר צוגעשיקט זיין הילף פון דער היי־ליקייט ארויס. אַרומבלאָנדזשענדיק פון קלויז צו קלויז, האב

איך זיך באַקאַנט מיט איינעם אַן אַלטן בטלן, אַ צוגע־לאָזענער אַלטער, וואָס רעדט מיט אַלעמען מיט אַ פריינט־לעך פּנים, „אַ מענטש אָן אַ גאַל", ווי ס'זאָגן וועגן אים די, וואָס קענען אים. ער פלעגט ליב האָבן צו שמועסן מיט מיר וועגן מצב פון דער יידישקייט, וואָס גייט אונטער כסדר, וועגן כבוד התורה, וואָס פאַלט פון טאָג צו טאָג, וועגן זיינע זכרונות פון אַמאָליקע צייטן, ווען די וועלט איז נאָך געווען אין דער בחינה פון „ונר אלהים טרם יכבה", גאָטס ליכט איז נאָך נישט פאַרלאָשן געוואָרן, און וועגן די היינטיקע בעקלעך, רחמנא ליצלן, וואָס ווי זיי לייענען נאָר איבער עטלעכע „ביכלעך", דרייען זיי זיך באַלד איבער, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין: זיי עסן טרפות, זענען מחלל שבת בפרהסיא, לייגן נישט קיין תפילין, מאַכן גלייך מיט דער ערד אַלץ, וואָס איז געשריבן אין דער תורה און זיי מיינען נאָך, אַז ס'איז אַ חכמה.

און מיר בעטן זיך ביי זיי מיט טרערן ממש: ברי־דער! איר ווילט לערנען אייערע היסטאָריעס — לערנט, וויפיל איר ווילט אַליין; ווער וואָלט אייך דען געשטערט, ווען מיר זען נישט, ווי איר, טוט אָפּ די ערגסטע זאַכן? האָט רחמנות אויף זיך אַליין, אויף די נשמות אייערע!

ס'האָט מיך געהאַרצט צו דעם אַלטן, און אויך איך האָב פאַר אים אויסגעלייגט מיינע טענות צו דער „שטאָטישער הפקרות", וועלכע איז פון פרייהייט זייער ווייט, כ'האָב זיך אויך באַמיט אים אויפצווייזן, אַז נישט די ביכער זענען שול־דיק אין דער ירידה פון דער רעליגיע. און כאָטש מיר האָבן גערעדט אויף פאַרשיידענע שפּראַכן, פרעמדע איינע צו דער אַנדערער, האָט מיך דער נאַאיווער בטלן געהאַלטן פאַר אַן אויסנאַם פון די אַנדערע, און איינמאָל האָט ער מיר אָפּגע־זאָגט אַזאַ מין מאָנאָלאָג:

— דו... דו... מיין טייערער... באמת, אַזאַ בחור האָב איך אויסגעקוקט, און דעריבער איז מיין חוב, מיין טייערער,

דיר צו אַנטפּלעקן, אַז לויט מיין מיינונג ווײסטו דאָ נישט געפינען דיין באַגער. „לעקציעס אויף צו לערנען די העברעאישע שפּראַך“... ניין, וועסט עס נישט געפינען. אמת, איך בין זיכער, אַז דו קענסט דידאַקטיק תּורה אַ סך מער פון אַנדערע, אָבער די חוצפה, מיין ליבער, די עזות־דיקייט, וואָס דאָס איז איצט דער עיקר ביי לערערײ, פאַרבאָרגסטו נישט.. פאַרמאָגסט נישט קיין הינטישע שטיק... ביסט נישט אַזא „גלוּח“ ווי זיי... דאָס איז אַ גרויסער חסרון.. אָבער — וואַרט נאָר... ס׳איז מיר איינגעפאַלן אַ געדאַנק... אַ דאַנק דעם אויבערשטן, איך פאַרנעם אַן אָרט דאָ אין קלויז... איך זיץ דאָ ביי אַ פּערצן יאָר... אפשר וועט זיך טרעפן — וועל איך זיך באַמיען פאַר דיר... אַי, גוט!... גוט, ווי איך בין אַ ייד... אַז מ׳רעדט, דערעדט מען זיך... ר׳ אברהם שלום דער מוהל, אין דער יאַטקע־גאַס — איך עס ביי אים שבת שוין פולע אַכט יאָר — דאַרף האָבן אַ „לערער“ אויף לערנען לשון־קודש און גמרא עטלעכע שעה אַ טאָג... פיר רובל געוויס, און אַז איך וועל זאָגן, וועלן אפשר זיין די גאַנצע פינף!..

און ער האָט געזאָגט און האָט מקיים געווען זיין צוזאָג. כ׳האָב, אמת, פון פריער געהאַט אָנגענומען אַ פעסטן באַשלוס, איך זאָל נישט לערנען קיין גמרא — מעג זיין וואָס עס איז, אָבער די אכילה האָט אים גובר געווען.

און דאַמאָלט, ווען מיין מאַטעריעלע לאַגע איז געווען פאַרזיכערט, האָב איך מיך אָנגעהויבן אונטערטרייבן, אַז איך דאַרף מיר זוכן אַ לערער. פריער פלעג איך מיך פאַרענטפערן הלמאַי איך זוך נישט, וואָרום קמח איז פאַר תּורה. און ווײַבאַלד ס׳איז שוין געווען קמח — פאַר פיר שעה האָב איך באַקומען פינף זילבערנע רובל — איז שוין מער נישט געווען קיין שום פאַרענטפערונג.

אָבער אויך אָן אַ פאַרענטפערונג און אָן אַ זעלבסטאָפּנאַרונג זענען פאַרבייגעגאַנגען אַ סך טעג און איך האָב נישט געהאַט קיין לערער. ס׳האָבן נישט געהאָלפן אַלע חרפות און זידלערייען, וועלכע איך פלעג אַליין אויסגיסן אויף מיין נשמה·

קלײנלעכקײט, אויף מײן שוואַכקײט, שעמעוודיקײט, בטלנות, אויף מײן אוממענטשלעכקײט. ס׳האָבן נישט געהאָלפן אַלע צו־נעמענישן: „פוילער! שמאַטע!" — וואָס איך פלעג מיך אַלײן רופן. ס׳איז אַוועק אַ טאָג נאָך אַ טאָג, אַ וואָך נאָך אַ וואָך — און קײן לערער האָב איך נישט...

און ס׳איז מיר מער נישט פאַרבליבן — מיר, וועלכן מ׳האָט געדאַרפט צערײסן, ווי אַ הערינג — ווי ווידער מקנא צו זײן מײנע גליקלעכע חברים, וועלכע האָבן כמעט אַלע געהאַט פרײוויליקע לערערס. אמת, מיט דער צײט בין איך געוואָיר געוואָרן, ווי זעט אויס דאָס דאָזיקע גליק, אָבער מיט דער צײט בין איך געוואָיר געוואָרן וועגן דעם ווערט פונם גליק פון נאָך אַ סך זאַכן. אָבער אין יענער צײט, בײ וועלכער איך האַלט איצט, זענען אין מײנע אויגן געווען אַלע לימודים פון גימנאַזיע, ווי דאָס וואָס ס׳איז פאַר מיר געווען דער „תניא" אין די יאָרן פון מײן קינדהײט. יעדער גימנאַזיסט איז מײנע אויגן געווען עפּעס אַן אויסגעצײכנט באַשעפעניש, אַ העכערע פון מיר אָן אַן ערך, עפּעס אַ געהויבענער. און יעדערער פון מײנסגלײכן, וואָס האָט געהאַט אַ פרײוויליקן לערער, האָט בײ מיר אויסגעזען ווי אַן אַבסאָלוט גליקלעכער.

— אַ לא־יוצלח בלײבט אַ לא־יוצלח — האָט פון מיר חוזק געמאַכט קלײנשטײן — כאַ־כאַ־כאַ, דו האָסט זיך גאָרנישט גע־ענדערט ווי דו ביסט געווען, בעת מיר זענען געווען ישיבה־בחורים... דו געדענקסט? דאַמאָלס פלעגסטו מיך תמיד בעטן, איך זאָל פאַר דיר קריגן „טעג", און איך פלעג אויך האָבן „געלט־טעג"! איצטער פרעגסטו מיך: „וויאַזוי קריגט מען אַ לערער"?.. אוי־ך מיר אַ מענטש! פאַרוואָס האָב איך געקריגן אַ לערער באַלד, די ערשטע טעג נאָך מײן קומען אַהער? כ׳בין געקומען אַהער, אַ לערער דאַרף מען האָבן — וואָס טוט קלײנשטײן? גײ איך און שטעל זיך אַוועק אויפן וועג, וואָס פירט פון דער גימנאַזיע, גײען פון דאָרטן גימנאַזיסטן, בין איך צוגעגאַנגען, געפרעגט — און באַקומען!

און איך שטײ נאָכדעם אַ לענגערע װײלע און חזר איבער

דאָס וואָרט „שמאטע" אָן אַ שיעור. איך ווייס דאָך, אַז דערפון הענגט אָפּ מיין גאַנץ לעבן, אַז איך בין ווערט טויטשטראָף פאַר דער צייט, וואָס גייט דורך אומזיסט צוליב מיין שולד, אַז איך דאַרף טאָן ווי קליינשטיין און זיינסגלייכן האָבן געטאָן, זיי זענען העלדן אין מיינע אויגן — און איך קען עס נישט! מיין פאַנטאַזיע שטעלט מיר פאָר ווי לעבעדיק די גאַנצע סצענע: זיי גייען אַרויס קאָמפּאַניעס, קאָמפּאַניעסווייז, די ביכער־און העפטן־רענצלעך אויף די פּלייצעס, זיי שמועסן צווישן זיך, זיי לאַכן, אַלץ איז אין אָרדנונג, שיין, פריילעך, און איך — ווי אַ ווערימל זע איך אויס ביי זיי, ווי אַ ווערימל און נישט ווי קיין מענטש, קריכנדיק, לעכערלעך, נעבעכדיק, דערשלאָגן... איך ווער צעמישט און גיי צו צו אַ רוסישן... מ'קען דאָך נישט אונטערשיידן צווישן זיי, ווער פון זיי עס איז אַ ייד... ער וועט נישט פאַרשטיין וואָס איך וויל... אַ וודאי, ווען איך וואָלט געווען אַ מענטש — וואָלט איך זיי געקענט דערציילן אַלץ ווי ס'דאַרף צו זיין... אַז איך האָב מיין גאַנץ לעבן פאַרבראַכט אין קלויז, אַז איך בין געווען אַ תלמודיסט... מ'דאַרף דאָך זיי קיין סך נישט דערציילן... זיי זענען דאָך גימנאַזיסטן... צי דען וועלן זיי מיך נישט פאַרשטיין? אַ, ווען איך קען רעדן רוסיש, לכל הפחות אַזוי ווי קליינשטיין, לכל הפחות אַזוי ווי ער... אָבער אפילו איצט... פאַרוואָס גיי איך נישט? אוי, וואָס האָב איך מורא? זיי וועלן דאָך מיך נישט אויפעסן... אוי. שמאַטע, שמאַטע, שמאַטע!

און איך באַשליס, אַז ס'איז בעסער, איך זאָל אַריינגיין צו עמיצן פון זיי אַהיים. דאָרטן, פאַר אַלעמען אין די אויגן — וועלן אַלע פון מיר חוזק מאַכן, און דאָ, אויב מ'וועט מיך אַרויסטרייבן — וועל איך אַליין צוזען מיין חרפה. אָבער, בכלל, וואָס אַרט מיך, אַז מ'וועט פון מיר לאַכן, אויב דורכדעם וועל איך דערגרייכן מיין ציל?! אמת, דאָרטן, אין גאַס, אפשר וואָלט זיך געפונען איינער אַ פרייוויליקער... ניין, פונדעסטוועגן, בעסער איז אַריינצוגיין צו עמיצן פון זיי אַ היים...

אָבער צו הֹעמען אַריינגיין און וויאַזוי אַריינגיין ? ווען איך
וואָלט, לכל הפחות, געהאַט עפּעס אַ רעקאָמענדאַציע.
ענדלעך האָב איך באַקומען אַ רעקאָמענדאַציע. און נאָכ·
דעם, ווי סזענען אַדורך עטלעכע חדשים, נאָך אַ תקופה פון
אַריינקומען און ארויסגיין אין הייזער, וואו שילער פון גימ·
נאַזיע אָדער פּריוואַטע לערערס וואוינען דאָרט, נאָך אַן אָנ·
זעטיקן זיך מיט שאַנד פון אַרויסגעטריבן ווערן פון קיך,
פון אַ שפּיליען די קנעפּ און אַ לייכט הוסטל פאַר די מינוטן
פון אָנזאָג, נאך די געפילן פון גליק ביים באַקומען אַ גוטן
צוזאָג און מינוטן פון אַנטוישונג ביי זייער אָפּזאָג, סוף·כל·סוף,
נאך די אונטערטעניקייטן, וואַרטעניש, צוזאָגן און אָפּזאָגן,
נאָכן שטילן און שעמעוודיקן געראַנגל מיט די משרתים פון די
הייזער, נאך דער מסירת·נפשדיקער העזה אַריינצוקומען אינע·
ווייניק אין שטוב אַריין און די אַלע אָנצאָליקע פאַרשיידענע
מינוטן, ווען טויזנטער פּיאַווקעס זויגן דאס בלוט, — נאכדעם
אַלעם בין איך אויך געוואויר געוואָרן דעם ווערט פון דעמ·
דאָזיקן לערנען זיך : איך האָב שוין געהאַט עטלעכע לערערס
איינער נאָכן אַנדערן, און אַלע פלעגן מיט מיר אָנהויבן פון
אָנהויב, און אַלע פלעגן זיך צו מיר באַציען אויף איין שטיי·
גער און אַלע פלעגן צו מיר רעדן מיט אַ געוויסן טאָן —
און אַלע פלעגן מיר אויפוויייזן, אז ס'איז אומזיסט מיין מאַ·
טערניש, אז דערדאָזיקער וועג וועט מיך קיינמאָל נישט פירן
צום ציל...

אָט קום איך צו מיין לערער אין שטוב. ער לערנט
מיך דריי מאָל אין וואָך, נאר איין מאָל — זענען פונקט דאָ
געסט ביי זיינע עלטערן ; אַ צווייט מאָל — געפינען זיך די
חברים זיינע ביי אים אין צימער, אַמאָל אויך עפּעס אַ מיידל,
און איך האַלט מיר פאַר אַ גליק זיך באַלד אומצוקערן און
נישט צו ווייזן זיך פאר זיי : אַן אַנדערש מאָל איז דאס
וועטער זייער גוט — גייט ער אַוועק גליטשן זיך אויפן אייז
אָדער שפּאַצירן און ער הייסט מיך קומען אין אַן אַנדער
צייט. נאָר אָט האב איך אים געטראָפן אינדערהיים, דאַרף ער

אָדער פאַרענדיקן זיין מאָלצייט אָדער טרינקען טיי, הייסט ער מיך אַריינגיין לעת עתה צו אים אין צימער. איך הויב אָן אַ צווייט מאָל אָפּצוגרייבן מיינע שיך. דאָס ערשטע מאָל איז דאָס רייבן פאָרגעקומען אונטער דער אויפזיכט פון דער דינסט, וואָס גיט אַכטונג אויף דער אָרדנונג, און איצט רייב איך שוין פון אייגענער אָנרעגונג, אָן אָנרעגונג, וועלכע פליסט אַרויס פונם יושר-געפיל, וואָס אין מיר. נאָכן רייבן הוסט איך, כ׳גיי אַריין אין ליידיקן צימער און זעץ זיך אַוועק אויף איינעם פון די געפוצטע שטולן מיט דער באַוועגונג פון אַ מענטש, וואָס ציטערט יעדע מינוט, טאָמער וועט זיך עפּעס צעברעכן. אין האַרצן דאָב איך אַ געפיל, ווי איינער וואָס מ׳האָט אים פאַרמשפּט שמייסן, און דער טערמין פון שמייסן איז אָפּגעלייגט געוואָרן אויף נאָך אַ טאָג. עס גייען פאַרביי מינוטן אין אומאַנגענעמלעכקייט. טראַכטן בין איך נישט פעאיק, און בלויז שטיקלעך טראַכטונגען וואַרפן זיך אַרום אין מיר, און זיי דרייען זיך אַרום דעם בוך, וואָס איך האָב יענעם גאַנצן טאָג געלייענט. ווארום, היות ווי מיין לעקציע איז גרייט נאָך פון דינסטיק אָן, האָב איך שוין מער נישט געהאַט וואָס צו טאָן מיט איר און איך האָב אַ גאַנצן טאָג געלייענט, נישט קענענדיק גובר זיין מיין תאווה, טראָץ דער שט־מע, וואָס האָט מיר די גאַנצע צייט אונטערגעזאָגט, אַז כ׳דאַרף נאָכאַמאָל דורכקוקן מיינע לימודים און זיי איבערחזרן. דער גאַנצער גאַנג פון מיינע געדאַנקען און דער געלויף פון דידאָזיקע גלוסטונגען מיינע גייען פאַר מיר דורך, ווען איך זיץ אויפן שטול ביי מיין לערער אין צימער, און איך זע אויס אין מיינע אויגן, ווי אַ גרויזאַמער פאַרברעכער. אַ חרפה און אַ שאַנד. ער לערנט מיך אומזיסט... יאָ, מ׳דאַרף נאָכאַמאָל איבערחזרן די געאָגראַפיע; לכל הפחות, די פאַרשאָלטענע געאָגראַפיע... וואָס איז דאָס? צי דען דאַרף איך מיך צווינגען דערצו? איך האָב עס דאָך געדאַרפט אַליין וועלן. איך בין דאָך נישט קיין קינד, וואָס לערנט זיך מיט גוואַלט... אמת, דאָס דאָזיקע לערנען איז נישט לויט מיינע

יאָרן נאָך, אָבער ווי ס'זאָל נישט זיין, האָב איך געדאַרפט איצט לערנען מיט התמדה, אויב כ'האב נישט געלערנט ביז איך בין אויסגעוואַקסן. איך הויב אָן צו חזרן אויף אויסנווייניק די נעמען פו די שטעט, פון די ימען און טייכן — און ס'בלייבט מיר נישט אין מוח אפילו איין זאַך. דאס פריילעכע געלעכטער, וואס פאַרקייקלט זיך אַהער פון די אינווייניקסטע צימערן, רעגט מיך זייער אויף. די מינוטן ציען זיך אויס. עס נעמט מיך ארום די לאַנגווייליקייט. איך הויב אָן זיך אויפהויבן און צוריק זיך אוועקזעצן אויף מיין אָרט. ס'גייט דורך אַ שעה און מיין לערער איז נישטאָ. איין מינוט זיץ איך גאָר אָן באוועגונג, אין אַ ווײַלע ארום הויב איך זיך אָן צו שאָקלען — און דאס לעבן איז מיר נישט ניחא — צוליב דער לעקציע פון געאָגראפיע. צומלעצט וועקט מיך אויף אַ דינער קאפריזנער קול:

— אנטשולדיקט!.. כ'האב א ביסל פארשפעטיקט... אפשר האט איר איצט קיין צייט נישט?

— געוויס... כ'מיין צו זאָגן: ניין... ס'מאכט נישט... ס'איז...

איך האק מיך אליין איבער און דערקען מיין נארישקייט. ער דארף מיין אנטשולדיקונג!

— נו—ס—ס— — הויבט ער אָן.

דאס האַרץ פאַלט מיר איין.

— די לעקציע איז גוט צוגעגרייט?

— יאָ... דאכט זיך... ס'איז דען מעגלעך, אז נישט?..

— גוט... נו—ס. . אויב אזוי, זייט אזוי גוט און זאָגט מיר... דרייט מיין לערער די וואָנסע, וואס וואַקסט אים אין זיין פאַנטאזיע, און מאַכט נאך מיט דער שטימע עפעס אַ לערער פון גריכיש ביי אים אין גימנאַזיע.

— וואלאדיא! — עפנט זיך די טיר און ס'שטעקט זיך אריין אַ קאָפ פון איינעם פון די שטוביקע — איך פאַר היינט אין אונזער גוט איז גאזלינקע. האָסט נישט קיין חשק מיטצופאָרן?

— מיט גרויס פארגעניגן ן תיכף!

איך לאָז אראָפּ די אויגן אין באַמי זיך, מיין פּנים זאל נישט אויסדריקן קיין פאַרדרוס. ער איז דאך נישט מיין געדונגענער מענטש. און ער פרעגט גיך פארשיידענע פראגן און האלט גארנישט פאר זיין פליכט צו פאַרבאָרגן דאס גע-פיל פונם איבעריקן יאָך, וואס דאס לערנען מיט מיר איז פאר אים אין דעם מאָמענט. אמת, די רעקאָמענדאציע, וואס איך האב געבראכט איז געווען פון עפּעס אַ נאַטאַליא וואַסיליעוונא; איר אָפּזאגן איז געווען אוממעגלעך, אבער צו זיצן אַ האלבע שעה מיט אַ מיאוסן ישיבה-בחור, וואס שטאַמלט אין זיין שפּראַך, איז אויך נישט זייער אנגענעם. איך טראכט וועגן דעם און דערמאָן זיך, אַז דאס לערנבוך האב איך שוין נישט אָנגעקוקט אַ טאג דריי. מיין לערער קלאַפּט מיט די פינגער אויף זיין אויבערשטער ליפּ און שווייגט, ס׳הייסט: ס׳איז נישט וויכטיק...

— איך ווייס... איך פארשטיי... נאר מיין שפּראַך... מיין אויסשפּראַך... איך האב געקריגן אַ גוט בוך... „פאַרברעכן און שטראף“ דאָסטאָיעווסקיס.

מיין לערער גיט אויף מיר פון אויבן אַראָפּ אַ קוק פול מיט ערנסטקייט און באַפעלערישקייט:

— מ׳דארף נישט אָנהויבן פילאָזאפירן פריצייטיק. איצט דארפט איר לערנען און נישט לייענען. לערנען — איר פאַר-שטייט? לערנען מיט אַ סך אָנשטרענגונג, חזרן און חזרן נישט מיד ווערנדיק. נו, אָט דאס איבערחזרן און קומען מאָרגן.

איך בין אַ צעבראָכענער אויף פּיצלעך. ער איז דאך גערעכט, זייער גערעכט. איך ווייס דאך אפילו נישט די עלע-מענטארע לימודים: כ׳קען נישט רעדן; די גרייזן ביים שרייבן זענען אָן אַ צאָל. אַ צען-יעריקער יינגל ווייס מער פאר מיר. אָבער פארוואָס איז ער אזוי זיכער, אז איך פאַרשטיי נישט דאסטאָיעווסקיס דערציילונגען? דאס איז ער דאָך מן הסתם אויסן געווען. אַ וודאי, ווען איך וואלט מער פאַרשטאנען די

רוסישע שפראך, וואָלט איך אויך מער פאַרשטאַנען די טיפקייט פון די געדאנקען. אָבער פונדעסטוועגן אויך איצט... ווי ס'זאָל נישט זיין, איצט איז מיר פאַרבאָטן צו לייענען, איך וועל אַ גאַנצן טאָג חזרן...

דעם לעצטן לערער מיינעם, וועלכער איז געווען בעסער פון זיינע חברים, האָב איך אַליין פאַרלאָזט, און צוזאַמען מיט אים — דאַס גאַנצע לערנען זיך. איינמאָל בין איך געקומען צו אים אין דער באַשטימטער שעה, ווען ס'האָט געדאַרפט פאַרקומען אונזער לעקציע, און ער איז על פי צופאַל נישט געווען אינדערהיים. איך האָב גערעכנט צוצוּוואַרטן ביי אים אין צימער, אַזוי ווי ער האָט מיך געהייסן טאָן, אויב כ'וועל אים נישט טרעפן אינדערהיים. אָבער די מאַמע זיינע, אַ יענטע, אַ יידישע יענטע, אַן איינגעפּרעסטע אין קאָרסעט און אָנגעטאָן אין אַ הוט, וועלכע פלעגט זיך שטענדיק ברוגזן, הלמאַי איר זון האָט אַ מגע־משא מיט די דלפנים, האָט מיט אַ האַנט־באַוועגונג פאַרצוימט פאַר מיר דעם וועג, און נישט אַ קוק געבנדיק אויף מיר, האָט זי אַ זאָג געטאָן, אַז אברהם איז אַוועקגעגאַנגען און ער וועט נישט צוריקקומען ביז שפּעט אין דער נאַכט.

— ער האָט געהייסן וואַרטן... — האָב איך געפּרובט מיך אַנטקעגנשטעלן.

— מאַרינאַ, פאַרשליס אַלבערטס צימער! — האָט די „מאַדאַם" באַפוילן דער דינסט.

פון דאַמאָלס אָן האָב איך שוין מער נישט אַרומגעזוכט קיין אומזיסטע לערערס און זיך שוין מער נישט פאַרנומען מיט די טרוקענע לימודים, וועלכע זענען אַזוי שווער געווען פאַר מיין מוח, וועלכער האָט פון קיין דיסציפּלין קיינמאָל נישט געוואוסט. ווער קען מיך צווינגען? איך זוך דאָך נישט אינם לערנען קיין מאַטעריעלן צוועק, איך וויל דאָך עס נישט מאַכן פאַר קיין קוואַל צו ציען חיונה דערפון. מיין פאַרלאַנג איז בלויז צו זיין אַ פולקאָמענער מענטש, צו קענען די וועלט און דאַס לעבן, דעם מענטשן און זיך אַליין, — צי דען קען

מען טאקי דאס אלץ נישט דערגרייכן אָנם קענען אַלגעברע?
איך וועל לייענען גוטע ביכער—און גענוג פאר מיר.

גייען דאַן ביי מיר דורך אַ חודש און חדשים נאָכאנאנד אין שלינגען ביכער און זייער פארדייען, וואס ס׳פארשאפט מיר שטארק פארגעניגן. מעטאפיזישע פראָבלעמען, פאר זיך גופא, האבן מיך דאמאָלס נישט באזונדערס אינטערעסירט; וויכטיקער פאר זיי האָבן מיר אויסגעזען די לעבנס־פראָבלע־מען, די פראגן וועגן דער אנטוויקלונג פון דער מענטשהייט און וועגן די יסודות פון דער געזעלשאפט. קיין עסקים דער־מיט, וואס טוט זיך אויבן און וואס אונטן, האב איך דאן כמעט נישט געהאט. די עיקר־טעמע פון מיינע געדאנקען איז געווען די פארהעלטניסן, וואס צווישן מיר און דער געזעל־שאפט. איך האב זיך דאמאָלס איינגערעדט, אז מיין פריוואט־לעבן איז גאָרנישט און אז אזא מענטש, ווי איך, דארף, אדער, ריכטיקער, האט נישט קיין אנדער אויסוועג, ווי זיך אינגאנצן מקריב צו זיין פאר טובת הכלל. אינדעם קען זיך פארקערפערן מיין אינדיווידואליטעט. כ׳האב אויך עפעס פאר־לאנגט א מין גלויבן, אז די געזעלשאפט ווארט אויף מיר. די געזעלשאפט, דאס הייסט: דאס יידישע פאלק, די יידישע נאציע, וואס פאר איר דארף איך לעבן, איך דארף מיך אומ־ברענגען און מיר מאכן בעסער, איר, וועלכע ווארט איך זאל קומען און זאל איר העלפן. מיט וואס וועל איך מיר זיין א העלפער און אן עלטסטער — האָב איך נישט געוואוסט. איך האָב, פארשטייט זיך, אנערקענט, אז דערווייל בין איך נאָך גאָרנישט, א קליין, אומגעבילדעט יינגל, אָבער מיט דער צייט וועל איך דערוואכן און וועל אויפשטיין... און איך פלעג זיך אויך מצער זיין: פארוואָס בין איך געבוירן געוואָרן מיט אזא כאראקטער, אז איך האָב נישט קיין אנדער וועג נאָר צו לעבן פאר אנדערע — בעסער וואָלט דאָך געווען, ווען איך וואָלט אנדערש געווען, ווען כ׳וואָלט געווען פּונקט צו זיין ווי אלע מענטשן, הנאה צו האָבן פון מיין פריוואט־לעבן, און

פונדעסטוועגן שטארקן זיך ווי א לייב, אויסהאלטן דעם נסיון און זיך איינגאנצן ווידמענען מיין פאָלק.

אָבער אָט אזא תקופה, א תקופה, אין וועלכער איך בין געווען פול מיט נייע אידעען, אנשויאונגען און ידיעות, פלעגט פלוצים נעמען ווערן שוואכער, איינגאנצן אָפגעשוואכט ווערן און פארלאָזן איר אָרט פאר אן אנדערער: פאר א תקופה פון רעפלעקסן פון ספקות און פון שרעקלעכער לאנגווייליקייט. איז מיין וועג א ריכטיקער? צי איז עס נישט די פוילקייט מיינע שולדיק דערין? איך פויל זיך צו לערנען ווי אלע מענטשן, איך פארמאָג נישט די אייגנשאפטן דערצו, זאג איך: די וויינטרויבן זענען שלעכטע. און באמת האָב איך זיך נעדארפט שטארקן און אלץ גובר זיין, זיך אָננעמען מיט גבורה און געפינען אן אויסוועג פאר מיר: קריגן א גוטן לערער, אָדער זיך אליין לערנען מיט דער נויטיקער התמדה, און יעדנפאלס — נישט איבערבלייבן אינמיטן וועג. און אפילו אז איך נויטיק זיך נישט אין קיין דיפלאָמען און לויב-אטעסטאטן פאר זיך, דארף איך, אלס איינער וואָס ארבעט לטובת דער געזעלשאפט, פארנעמען אן אָנגעזעען אָרט, זיין שטארק אין גייסט און פארמאָגן זעלבסטווירדע; איך דארף פארטרייבן די שטימע, וואס שעפטשעט: א מילב איז געווען פריער פאר דיר... „איך האב נישט קיין שום פארלאנג, עס ציט מיך צו גארנישט" — דאס איז דען א פארענטפערונג? כדי צו נעגירן א געוויסע זאך אָדער צו לייקענען אין איר נוצן — מוז איך זי דאָך פריער קענען, זי דורכגיין און זיך דערהויבן איבער איר, און נישט רעדן נישט-וויסנדיק, רעדן און זיך אליין חושד זיין, רעדן מיט א שטימע פון ספק. אז ס'קעמפן צווישן זיך א געוויס און א טאָמער — געווינט נישט דער טאָמער...

און טעג פון אוימרעגונג, פארשאָלטענע טעג, טעג נישט געגארטע, פלעגן אויף מיר אָנקומען...

איך קום פון מיין לעקציע. מיין וואוינונג איז דאס אלגעמיינע צימער פון מיין באלעבאָס, וואָרום היות ווי ער

און זיין ווייב האַנדלען מיט פיש און מיט צוגעפוילטע פרוכטן און אַ גאַנצן טאָג דרייען זיי זיך אַרום איבער די מערק און גאַסן און אינדערהיים בלייבט בלויז איבער זייער האָרבאַטע יינגל, וואָס קען נישט, ווי זיינע ברידער, זוכן אַ פאַרדינסטל, דערלויבן זיי אַזעלכע הערן ווי איך, וואָס קענען זיך איינ-קווערטשן, צו פאַרנעמען אַן „אָרט" אין זייער דירה פאַר עטלעכע גילדן אַ חודש. איך נעם די געאָמעטריע, עפן אויף און הויב אָן לערנען אויפן קול, אָבער תיכף דערמאָן איך זיך, אַז „איי-דער אַ מענטש עסט און טרינקט — האָט ער צוויי הערצער", כאַפּ איך, בכן, אַ שטיק ברויט און קײַ עס מיט אַ באַוועגונג, מיט וועלכער מענטשן דערפילן עפּעס אַן איבעריקע פליכט, קוק בעת מעשה אַריין אין בוך און מורמל: „אָ! ווען עס וואָלט געווען אַ לעפל וואַרעם געקעכץ... נאַרישקייטן"! איך פרוב ווייטער זיך קאָנצענטרירן און איינקוקן אין די בילדער, אין די קרייזן און קוואַדראַטן, וואָס פאַר מיר — און מיינע הענט ציען זיך נישט-ווילנדיק און גובן אַ כאַפּ טאָלסטאָיען, וואָס ליגט לעבן מיר. איך גיב אַ קוק — ערשט דאָס לערנבוך איז אָפּגערוקט. „בשעתן עסן" — פאַרענטפער איך מיך. אָבער ס'גייט דורך אַ ווײַלע, פונם ברויט איז שוין גאָרנישט גע-בליבן, און דאָס בוך, וואָס איך האָב גענומען אויף לייענען נאָר בעתן עסן, האָב איך נאָך נישט אוועקגעלייגט. „נו" — שרײַ איך אָן אויף זיך אַליין, צי זיך אויס אויף דער קאַ-נאַפּע, און נעם זיך צוריק צו דער געאָמעטריע. איך חזר איבער עפּעס אַ זייטיק וואָרט צוואַנציק מאָל און טראַכט, אַז טאָלסטאָי איז זייער גערעכט געווען מיט זיינע מיינונגען, אַז אין טשעכאָווס דערציילונגען איז פאַראַן אַ סך קינסט און אַ סך אמתדיקייט, אַז די רוסישע שאַפונג איז זייער אַ שווערע און אַ טיפע, אַז גליקלעך איז דער מענטש, וואָס לייענט די ביכער פון זיינע גרויסע שרייבער אין זיין מוטער-שפּראַך, אַז איך בין אַ זון פון אַ פאָלק, וואָס האָט נישט קיין שפּראַך און קיין ליטעראַטור — אַן אומגליקלעכס צווישן אומגליקלעכע, און אַז די באַלבאָסטע האָט שוין מיט אַפּאָר טעג צוריק אין

אָ וויך מיר געגעבן אָנצוגעהערן, אז דעם רובל, וואס ס'קומט איר, וועט זי נישט נעמען אין אָ וועקסל נאָר דוקא א זילבער־נעם רובל, אז מיינע ארומיקע פאראכטן מיך, ווייל איך עס טרוקן ברויט אויך אלע שבת, אז מיינע שיך זענען פלוצים צעריסן געוואָרן און די פיס זינקען אין בלאָטע...

— נארישקייטן! — שריי איך אָן אויף זיך צום צווייטן און צום דריטן מאָל. אָבער טראַצדעם וואס איך טרייב מיך אונטער און מורמל: „נאָך אָ מאָל... נאָך אָ מאָל", טראָצדעם וואס איך הויב אָן פון אָנהויב אָן אָ סוף מאָל, טראָצדעם וואס איך זיך אין רוסיש־העברעאישן ווערטערבוך און געפין דעם טייטש פון די ווערטער, וועלכע זענען פאר מיר אומפאר־שטענדלעך, — זענען די „טעאָרעמעס" זייער ווייט פון מיר, מיין מוח איז פול מיט נעפל. אָ לאנגווייליקייט, וואס פאר־לייקנט אלץ, וואס איז מבטל אלץ, און וואס גלייכט אלץ אויס, גיסט זיך אריין אין מיר. — צום טייוול! צום טייוול! צום טיי־וו־ל!.. אויף וואס דארף איך דאס אלץ וויסן? כדי צו ארבעטן לטובת דער געזעלשאפט? כדי צו פארנעמען אן אָרט? כדי צו זיין אָנגעזעען אין מיינע אייגענע אויגן? זאל עס אלץ דער רוח נעמען!.. וואָס בין איך? א, איך בין מיד גע־וואָרן? ס'האט מיך אָנגערירט נענטער, האב איך זיך דער־שראָקן? מיין מאָלצייט האָט מיך נישט צופרידנגעשטעלט?.. ניין — „וואָרום וואס זאָג איך דען? מיין ווילן גוט צו טאָן אנדערע, וועל איך עס קענען אויך נישט וויסנדיק דידאַזיקע חכמה... כ'וועל אַרומפאָרן איבער די שטעטלעך, איך וועל דרשנען ווי אָ פשוטער מגיד... גוט, וואס כ'האָב נישט אויס־געטאָן די לאנגע קאפאָטע... בעסער, אז מיין פנים זאל אויס־זען ווי פון אָ פשוטן יידן... נו, נו, נו!..

און איך פאל אריין אין אן אפאטיע א וואָך, צוויי וואָכן, אָ גאנצן חודש, איך קען גאָרנישט טאָן. איך שלאָף טאָג און נאכט. דאכט זיך, כ'האָב מיך אָקאָרשט אויסגעצויגן אויף דער קאַנאפע איך כאפ מיך אויף — איינדערפרי!.. פּופצן שעה נאָכאנאנד בין איך געשלאָפן אין די זאכן און אין די

שיך. עקלהאפט. דער קאָפּ ווערט צעשפאלטן... אלע גלידער טוען ווי. מיינע געפילן זענען פארטעמפט. דער דענקענדיקער מענטש אין מיר גוססט. אויסער דאס הארבאטע יינגל איז קיינער נישטאָ אין שטוב. קיין גלאָז טיי איז נישטאָ, אויך דאס ברויט איז אויסגעגאנגען...

איך געניץ, ציִ אויס די גלידער, שטיי אויף און קוק ארויס דורכן פענסטער. וואס גייט ארויס אין גאס. אָט גייט זיך רואיק אַ שילער פון דער רעאַל-שולע, ער איז זאַט. זיין וועג איז אַ קלאָרער פאר אים, אז ער גייט אַוועק, ווערט ער באגלייט מיט ליבע-בליקן. און איך? און מיינע עלטערן?.. בכן, הייסט עס, בין איך מקנא!..

איך ווארף זיך ווידער אויף דער קנאַפּע, פאַרמאַך די אויגן און הער זיך שטארק איין צו מיין נישט-נאַטירלעכן הארצקלאפן. שווארץ-רויטלעכע פאַסן און פינטעלעך שפרינגען מיר פאר די אויגן און לאָזן זיך ארויס אין אַ טאנץ. און איך שלאָף אָפּ אַ גאנצן טאָג...

און ס׳פלעגט טרעפן, אז איך פלעג זיך אויפכאַפּן פלוצלינג, אין עפּעס אַ האלבע נאכט פון אזא תקופה — און כ׳פלעג נישט פילן נישט קיין עקל און נישט קיין דורשט און מיין גייסט איז ריין און לויטער. אַרום מיר איז פינסטערניש און שטילקייט; מיינע פויסטן זענען צונויפגעקוועטשט און אין מיר איז אַ שטארקע ענערגיע, אַ ענערגיע, וואס איך האב נישט געפילט אירסגלייכן ביז היינט. מיט אַ גיכקייט נישט צום איבערגעבן, צינד איך אָן אַ ליכט, איך זעץ מיך אויף אויף מיין קאַנאפּע און ווארף זיך אויף איינס פון די לערנביכער, ווי אן אָדלער אויף זיין רויב. „יאָ, יאָ, איך באַפריי מיך פונם שלעכטן גייסט, וואס האט מיך געהאט ארומגענומען, ס׳גייט אוועק פון מיר די אַפּאטיע, איך הויב אָן ארבעטן און עפּעס אויפטאָן". איך לערן עטלעכע שעה אָן אן איבערייס. אלץ איז קלאָר און לויטער. עפּעס אַ גרויסע פרייד איז אין מיר, אלע שלאָפן און איך בין וואַך.

אָט איז אינדערפרי, די שטוב-מענטשן שטייען אויף

אָפּעסן און זוכן פּרנסה. איך דאַרף טרינקען טיי, זיך אונטער־לעגען דאָס האַרץ מיט אַ שטיקל ברויט און גיין לערנען מיינע תּלמידים. ס׳בליצט מיר דורך אַ פאַנטאַסטישער געדאַנק, איך זאָל היינט נישט גיין! נאַרישקייט! היינט — און מאָרגן? מ׳דאַרף עסן אויך...

— אוי, עסן דאַרף מען אויך!

און אין אַ פּאָר שעה אַרום — איז שוין אַפילו קיין זכר נישטאָ פון דער ענערגיע און געהויבנקייט. אָט די אַרבעט — שטאָפּן מיט פּעלים און מיט שמות פון אַ טויטער שפּראַך — העברעאיש — אַזעלכע, וועלכע ווילן עס גאָרנישט קענען — אוי, ווי זי פאַרטעמפּט די נשמה! און איך בין דאָך נישט גע־רעכט, אַז איך בין אין כעס הלמאי די יינגלעך, מיינע תּלמידים, ווילן נישט צוגרייטן די לעקציעס: זיי קענען עס דאָך נישט וועלן; דאָס איז דאָך בלויז דעם טאַטנס אַ גזירה, וואָס ער אַליין ווייס נישט, צוליב וואָס ער דאַרף עס, און פאַרוואָס נעם איך די נבזהדיקע רובלס? איך, פאַר זיך, הויב איך אָן מיט אַ חקירה: אַ נאַציאָנאַלע שפּראַך, אַ שליסל צום היסטאָרישן לעבן פון פאָלק, אָבער מיין תּלמיד חיים האָט מער פאַרגעניגן פון שפּילן זיך מיטן קייטל פון זיין זייגער. ער לאַכט זיך אויס פון מיין פּרוב אים צו מאַכן גע־האָרכזאַם, ער ווייס, אַז מיינע שטראָפרייד האָבן נישט קיין שום ווערט.

— נו, בכן ווייסטו נישט דעם אונטערשייד אין די סופיקסן פון די צייטווערטער צווישן ערשטער און צווייטער פּערזאָן?..

— אין די סופיקסן פון די צייטווערטער?

— נו, יאָ... צום ביישפּיל: שמרתּי — שמרתּיו... פאַר־שטייסט?.. ושמרתּ...

— נו, וואָס, פייערמאַן! — האַקט מיר דער פאָטער איבער די רייד און קוקט אויף אונז ביידן, ווי ער וואָלט זיך געוואָלט איבערצייגן, ווער איז דאָ שולדיק אינדעם, וואָס זיין חיים קוקט „ווי אַ האָן אין בני־אדם״ — איך האָב שוין געזאָגט: אַ סך בעסער וואָלט געווען אים לערנען מעבּיר־זיין

די סדרה. דאן וואָלט איך געווען זיכער, אז ער וועט, לכל הפחות, וויסן ווי צו זיין אַ ייד. פון דעם איז דאָך נישטאָ קיין שום נוצן!

מ'דארף דען נאָך רעדן וועגן דעם? – ענטפערט די באַלעבאָסטע, אנשטאט מיר – איך זיץ דאך אין שטוב און האָב אויגן, ברוך השם, זע איך דאָך, וואס ס'טוט זיך. ס'איז פונקט, ווי נעמען יעדן חודש דריי רובל און ווארפן אין בלאָטע!